

SỬ DỤNG PHƯƠNG PHÁP THANG ĐO ĐIỂM TỔNG HỢP KẾT HỢP VỚI PHƯƠNG PHÁP PHÂN TÍCH THỨ BẬC ĐỂ ĐÁNH GIÁ SỰ PHÁT TRIỂN DU LỊCH BỀN VỮNG TẠI PHÚ QUỐC

• Nguyễn Vương^(*)

Tóm tắt

Phát triển du lịch theo hướng bền vững luôn là mục tiêu quan trọng của các điểm đến du lịch hướng đến. Nghiên cứu nhằm xây dựng mô hình đánh giá sự phát triển du lịch bền vững của đảo Phú Quốc bằng phương pháp thang đo điểm tổng hợp kết hợp với phương pháp phân tích thứ bậc (AHP). Nghiên cứu đã cho thấy sự phát triển du lịch tại đảo Phú Quốc là một mô hình khá thành công và có mức độ bền vững tiềm năng nhưng chưa đáp ứng tốt tất cả các yếu tố bền vững, trong đó có yếu tố Môi trường được đánh giá là không bền vững, các tiêu chí đạt được mức độ bền vững tiềm năng là Kinh tế, Văn hóa - xã hội và Cộng đồng và phát triển du lịch. Nghiên cứu đã gợi ý một số giải pháp về chính sách và quy hoạch phát triển du lịch, nâng cao chất lượng nguồn nhân lực du lịch, đẩy mạnh xúc tiến quảng bá, bảo vệ môi trường để phát triển bền vững du lịch biển đảo Phú Quốc.

Từ khóa: AHP, phân tích thứ bậc, phát triển du lịch bền vững, Phú Quốc.

1. Đặt vấn đề

Đảo Phú Quốc có diện tích 589,23km², thuộc tỉnh Kiên Giang và vùng Đồng bằng sông Cửu Long, nằm tại vùng biển Tây của Việt Nam, ở khu vực trung tâm của vùng Đông Nam Á, trong khu vực vịnh Thái Lan nên có vị trí đặc biệt quan trọng. Đảo Phú Quốc được thiên nhiên ban tặng nhiều ưu đãi về tài nguyên du lịch, trong đó có nhiều bãi biển đẹp có tiềm năng rất lớn để khai thác du lịch. Theo Tổng Cục Du lịch, năm 2017 lượng khách đến Phú Quốc khoảng 2.963.395 người, năm 2018 lượng khách đến Phú Quốc là 4.041.001 người. Theo số liệu thống kê của Sở Du lịch Kiên Giang quý I/2019, Phú Quốc tiếp tục dẫn đầu cả nước về tăng trưởng du lịch, cụ thể: tổng số lượt khách du lịch là 1.318.303 lượt khách, tăng 94,1% so với cùng kỳ; tổng doanh thu đạt 2.427,5 tỷ đồng, tăng 70,7% so với cùng kỳ. Du lịch Phú Quốc đang trên đà phát triển mạnh mẽ, tạo động lực tăng trưởng và tác động lan tỏa cho vùng Đồng bằng sông Cửu Long. Hiện nay, Phú Quốc đang tận dụng những cơ hội, khai thác và sử dụng hiệu quả các nguồn lực nhằm đưa du lịch trở thành ngành kinh tế mũi nhọn, góp phần vào sự nghiệp phát triển kinh tế - xã hội của huyện đảo. Sự phát triển đa dạng các loại hình du lịch, các sản phẩm du lịch trong thời gian qua đã thu hút khách du lịch đến với Phú Quốc nhiều hơn, góp phần giải quyết việc làm cho lao động tại

địa phương, thúc đẩy ngành kinh tế phát triển, làm chuyển dịch cơ cấu kinh tế - xã hội huyện đảo theo hướng tích cực.

Tuy nhiên, trong những năm qua, tình trạng đầu tư xây dựng các công trình, san lấp mặt bằng ô ạt đã dẫn đến thu hẹp diện tích rừng tự nhiên và cảnh quan thiên nhiên biến đổi, môi trường sinh thái bị ô nhiễm, xuống cấp và dần mất đi đặc thù địa phương. Tiếp theo là tình trạng biến đổi khí hậu khiến mùa nóng trở nên nóng hơn, lượng mưa giảm mạnh so với các năm gần đây; Nguồn lực làm cơ sở cho phát triển du lịch rất dễ mất đi và nhu cầu cải thiện môi trường ngày càng tăng, thiếu sự quản lý của các cấp, các ngành, cộng đồng xã hội và những doanh nghiệp. Những vấn đề trên nếu không được giải quyết thỏa đáng sẽ ảnh hưởng tiêu cực đến tính bền vững của hoạt động phát triển du lịch, làm cho chúng ta không chỉ không vượt qua những thách thức mà còn mất đi những cơ hội hiện có.

Vi vậy, việc thực hiện nghiên cứu “Sử dụng phương pháp thang đo điểm tổng hợp kết hợp với phương pháp phân tích thứ bậc để đánh giá sự phát triển du lịch bền vững tại Phú Quốc” là rất cần thiết, phù hợp với xu hướng hiện nay, có ý nghĩa quan trọng đối với sự phát triển du lịch của Phú Quốc có cơ hội phát triển lâu dài và nâng cao hiệu quả sử dụng tài nguyên, giảm phá rừng và tài nguyên khác, khôi phục, tôn tạo, gìn giữ danh lam thắng cảnh,... trở thành ngành kinh tế mũi nhọn của địa phương, thậm chí của cả ngành kinh tế.

^(*) Trường Đại học Kiên Giang.

2. Phương pháp nghiên cứu

Để xây dựng bộ tiêu chí đánh giá sự phát triển du lịch bền vững tại Phú Quốc, tác giả đã dựa trên cơ sở của việc đánh giá tính bền vững của phát triển du lịch dựa trên các tiêu chí phát triển du lịch bền vững của Hiệp hội Tiêu chuẩn toàn cầu về du lịch bền vững (Global Sustainable Tourism Council - GSTC) và thang đánh giá mức độ bền vững (Barometer of Sustainability), được đề xuất bởi Prescott-Allen và IUCN, 1996.

Mức độ bền vững được thể hiện qua một điểm số duy nhất là phương án rất trực quan và lý tưởng cho phép dễ dàng đánh giá trạng thái bền vững không chỉ của mục tiêu bền vững (Goal) mà còn của các tiêu chí bậc 1 (Criteria) thông qua một thang đánh giá tiêu chuẩn. Giá trị điểm bền vững được xác

định qua việc thu thập số liệu cho thang đo tính bền vững, là một thang đo Likert 5 điểm với mức độ tích cực tăng dần từ 1 đến 5, tương ứng với các mốc giá trị bền vững trên thang đánh giá mức độ bền vững (Prescott-Allen, 1996) trên phương diện người dân địa phương. Bên cạnh đó, cách thức đánh giá của nghiên cứu này kế thừa một phần từ công trình đo lường sự bền vững của du lịch sinh thái của Lin và Lu, 2012, với việc áp dụng phương pháp phân tích thức bậc (Analytic Hierachy Process) để xác định trọng số cho các tiêu chí phát triển du lịch bền vững.

Tác giả đã sử dụng phương pháp Delphi để phản ánh ý kiến của các chuyên gia trong việc lựa chọn các chỉ số chính cho phát triển bền vững tập trung chủ yếu vào các khía cạnh phát triển du lịch bền vững cho đảo Phú Quốc (Bảng 1).

Bảng 1. Bộ tiêu chí đánh giá phát triển du lịch bền vững tại Phú Quốc

Tiêu chí	Tiêu chí thành phần	Biến đo lường
Kinh tế	Ổn định thu nhập	Sự ổn định thu nhập hộ gia đình từ khi làm du lịch
		Thu nhập từ du lịch tốt hơn nghề truyền thống
	Phân phối thu nhập	Người dân giữ lại được phần lớn doanh thu du lịch
		Chính sách thuế, phí về du lịch hợp lý
Văn hóa - xã hội	Mức độ bảo tồn đặc trưng văn hóa địa phương	Trang phục
		Bài hát
		Lễ hội truyền thống
	Tác động bên ngoài đến văn hóa	Sự mâu thuẫn văn hóa giữa các dân tộc tại địa phương
		Sự xuất hiện của văn hóa khác
	Ý thức lưu giữ văn hóa dân tộc	Truyền tải văn hóa địa phương cho khách du lịch
		Lưu giữ văn hóa của người trẻ
	Đóng góp kinh tế cho bảo tồn tài nguyên nhân văn	Duy trì giao lưu văn hóa từ nguồn thu du lịch
	Cơ hội giáo dục	Nói và viết chữ Quốc ngữ
		Đi học thuận tiện
	Đời sống dân cư	Cải tạo nhà cửa
		Nước sạch
		Điện
		Dịch vụ y tế
	An ninh trật tự	Mua hàng tiêu dùng
Mức độ thường xuyên xảy ra trộm cắp		

Môi trường	Bảo vệ tài nguyên tự nhiên và môi trường	Bảo vệ rừng
		Bảo vệ đất nông nghiệp
		Ảnh hưởng của bê tông hóa đến cảnh quan
		Xử lý rác thải
	Ý thức bảo vệ môi trường	Tuyên truyền bảo vệ môi trường của chính quyền địa phương
		Ý thức của khách du lịch
Hành động của cộng đồng địa phương		
Cộng đồng và phát triển du lịch	Tương tác giữa người dân và khách du lịch	Thái độ phản ứng khi gặp khách du lịch
		Khả năng sử dụng tiếng Anh
		Giao lưu văn hóa với khách du lịch
	Hỗ trợ làm du lịch cho người dân địa phương	Lợi ích nhận được từ các khóa học du lịch
		Hỗ trợ khác của nhà nước
		Tiếp thu ý kiến người dân
	Sức tải du lịch	Sự đáp ứng nhà ở homestay khi quá đông khách du lịch
		Sự đáp ứng địa điểm tổ chức các hoạt động giải trí khi quá đông khách du lịch

Nguồn: Tổng hợp và đề xuất của tác giả

Nguồn số liệu thứ cấp về tình hình phát triển du lịch ở Phú Quốc, các chính sách và công tác quy hoạch phát triển du lịch biển, đảo; các chỉ tiêu đánh giá về phát triển du lịch được tổng hợp từ các báo cáo tình hình kinh tế - xã hội hàng năm của UBND huyện Phú Quốc, Chi cục Thống kê Phú Quốc và Sở Du lịch Kiên Giang.

Nguồn số liệu sơ cấp được thu thập từ việc khảo sát 68 du khách đã đi du lịch Phú Quốc, 236 người dân và 15 cán bộ du lịch của địa phương.

Việc đánh giá thực trạng phát triển du lịch bền vững tại Phú Quốc được thực hiện thông qua bộ chỉ số phát triển du lịch biển đảo do tổ chức du lịch thế giới (WTO) xây dựng, kết hợp với sự cân nhắc của đặc điểm tự nhiên, kinh tế, xã hội của đảo. Tuy nhiên, do những hạn chế về kinh nghiệm, nghiên cứu đã không áp dụng được cách tiếp cận vào việc đánh giá, phân tích toàn bộ chỉ số.

Các phương pháp thống kê mô tả, phân tích và so sánh được sử dụng cho tính toán và phân tích trong nghiên cứu.

2.1. Phương pháp chuyên gia

Đây là phương pháp đóng vai trò quan trọng trong thực hiện nghiên cứu, được thực hiện trong nhiều công đoạn bao gồm tham vấn lựa chọn phương pháp nghiên cứu, xây dựng bộ tiêu chí đánh

giá và thực hiện thu thập đánh giá của chuyên gia đối với mức độ quan trọng của các tiêu chí. Chuyên gia là những người có chuyên môn, đang làm công tác nghiên cứu, quản lý,... trong lĩnh vực du lịch. Số lượng chuyên gia đã tham vấn là 5 chuyên gia.

2.2. Phương pháp phân tích thứ bậc - Analytic Hierachy Process (AHP)

Phương pháp AHP được đề xuất bởi Thomas L.Saaty vào năm 1977 nhằm giải quyết các vấn đề ra quyết định đa tiêu chí và đã được mở rộng, bổ sung cho đến nay. Phương pháp này giúp người thực hiện đưa ra quyết định để lựa chọn phương án phù hợp nhất trên cơ sở xác định và phân cấp các yếu tố ảnh hưởng, tác động đến một vấn đề cần giải quyết, giúp giảm thiểu các rủi ro khi đưa ra các quyết định thực hiện.

2.3. Tính toán điểm bền vững của du lịch Phú Quốc

3. Kết quả nghiên cứu

3.1. Mức độ quan trọng của các tiêu chí

Trọng số của các tiêu chí không chỉ cho phép thực hiện tính toán điểm bền vững mà còn thể hiện mức độ ưu tiên (mức độ đóng góp) của chúng trong thực hiện chiến lược phát triển du lịch, căn cứ vào đó nhà quản lý có thể biết vấn đề gì cần được quan tâm nhiều hơn. Kết quả cho thấy đối với 4 tiêu chí

lớn về phát triển du lịch bền vững ở Phú Quốc, trọng số của chúng không có sự chênh lệch nhiều xong vẫn thể hiện độ ưu tiên khá rõ ràng, *Kinh tế* được đánh giá là quan trọng nhất với trọng số 0,392; tiếp đến là tiêu chí *Môi trường* là 0,258; tiếp theo là tiêu chí *Văn hóa - xã hội* có trọng số là 0,192 và ít được ưu tiên nhất là *Cộng đồng và phát triển du lịch* với 0,188.

Kết quả tỷ số nhất quán CR cho biết tất cả các giá trị đều < 10%, như vậy đánh giá của các chuyên gia là khá đồng nhất và độ tin cậy cao.

3.2. Đánh giá sự phát triển du lịch bền vững tại Phú Quốc

Điểm bền vững (S) đối với mục tiêu phát triển du lịch bền vững (Goal) và các tiêu chí lớn (Dimension/Criteria) và mức độ đáp ứng yêu cầu đối với các biến đo lường (Indicator), việc tính toán dựa trên công thức chung dưới đây:

$$S = \sum_{i=1}^n M_i \times x_i$$

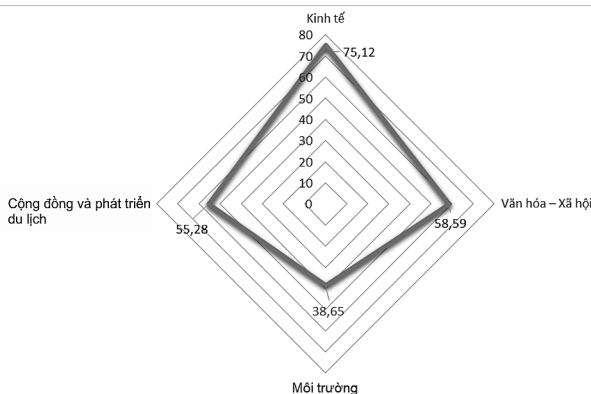
Trong đó:

S: điểm bền vững du lịch ($0 \leq S_i \leq 100$)

M_i : rung bình đánh giá của người dân địa phương cho tiêu chí i ($0 \leq M_i \leq 100$)

x_i : trọng số của tiêu chí i ($0 \leq x_i \leq 1$)

Kết quả điểm bền vững (S) sẽ được so sánh với bảng tiêu chuẩn đánh giá mức độ bền vững (Barometer of Sustainability, Prescott-Allen & IUCN, 1996), điểm đánh giá của người dân được quy đổi hợp lý với thang đánh giá.

Nguồn: Xử lý số liệu của tác giả

Biểu đồ 1. Mức độ bền vững của các tiêu chí lớn

Trong nghiên cứu này thang đo tác giả lựa chọn các mốc điểm là trị số giữa của các khoảng giá trị bền vững để thực hiện đánh giá, với giả định

rằng không có mô hình du lịch nào tuyệt đối bền vững (điểm bền vững bằng 100) và cũng không có mô hình du lịch nào tuyệt đối không bền vững (điểm bền vững bằng 0), và các giá trị này xác định trạng thái bền vững cần thiết, ví dụ để đạt mức độ bền vững tiềm năng (61-80 điểm) cần thiết, tiêu chí *Kinh tế* cần được đánh giá ít nhất 70 điểm, từ 61 - 70 điểm là chưa ổn định.

Dựa vào công thức tính điểm bền vững của mục tiêu (Goal) và các tiêu chí lớn (Criteria) đã được tính toán dựa trên kết quả đánh giá từ thang đo và trọng số của các tiêu chí. Các tiêu chí thành phần và các chỉ số/thang đo cũng được đánh giá mức độ đáp ứng yêu cầu.

Kết quả tính toán cho thấy tất cả các mức điểm sự bền vững đều nằm trong khoảng 41-60 (Trung bình) và 61-80 (Bền vững tiềm năng), ngoài ra một số điểm đánh giá các tiêu chí thành phần và thang đo ở dưới mức trung bình (20 - 40 điểm). Cụ thể điểm của các tiêu chí *Kinh tế* có điểm bền vững là 75,12 - đạt trạng thái **bền vững tiềm năng**. Tiêu chí *Văn hóa - xã hội* có điểm bền vững là 58,59 và tiêu chí *Cộng đồng và phát triển du lịch* là 58,28; hai tiêu chí này có điểm số nằm ở mức trung bình, tức là **chưa bền vững**. Và cuối cùng là tiêu chí *Môi trường* đạt điểm rất thấp 38,65 điểm số này chứng tỏ sự phát triển du lịch ở đảo Phú Quốc không bền vững về môi trường. Tuy nhiên nếu phân tích kỹ hơn ta có thể thấy điểm bền vững của hai tiêu chí *Văn hóa - xã hội* và *Cộng đồng và phát triển du lịch* gần đạt điểm tuyệt đối của mức trung bình và nằm sát mức bền vững tiềm năng (61 điểm). Trong khi đó *Văn hóa - xã hội* và *Cộng đồng và phát triển du lịch* vượt qua mức bền vững tiềm năng cần thiết (70 điểm) và có thể kết luận có khả năng duy trì ổn định trạng thái bền vững này.

Điểm bền vững chung của cả mô hình phát triển du lịch tại đảo Phú Quốc là **62,58** từ đó có thể kết luận rằng mô hình du lịch này đạt trạng thái **bền vững tiềm năng**. Bền vững tiềm năng được hiểu là khả năng đạt được trạng thái bền vững trong tương lai và đang duy trì một cách ổn định các yếu tố tạo nên sự bền vững, tuy nhiên điểm du lịch Phú Quốc vẫn chưa chạm đến mức bền vững tiềm năng cần thiết (70 điểm). Phần dưới sẽ phân tích kỹ hơn về các khía cạnh thiếu bền vững và

một số vấn đề còn tồn tại của các khía cạnh được đánh giá là bền vững.

3.2.1. Đánh giá trạng thái bền vững của tiêu chí Kinh tế

Du lịch Phú Quốc trong giai đoạn 2010 - 2015 phát triển khá nhanh, cụ thể số lượng du khách quốc tế đến Phú Quốc năm 2015 đạt 163.000 lượt khách tăng bình quân 117,3% và du khách nội địa năm 2015 đạt 687.000 lượt khách tăng 132,8% /năm [2]. Theo Báo cáo năm 2018 của Sở Du lịch Kiên Giang, năm 2018 Phú Quốc có 4.023.105 lượt khách tham quan du lịch, tăng 35,8% so cùng kỳ năm 2017, vượt 18,3% so với kế hoạch; trong đó, khách quốc tế 543.424 lượt, tăng 70,6 % so cùng kỳ, vượt 48,9% so với kế hoạch. Doanh thu đạt 5.518 tỷ đồng, tăng 39,5% so với cùng kỳ, vượt 13,8% so với kế hoạch Do lợi thế về cảnh quan biển đảo, kết hợp với các sản

phẩm du lịch ngày càng phong phú, đa dạng nên khách đến và nghỉ lại cao hơn và chi tiêu nhiều hơn cho các dịch vụ du lịch khác (doanh thu tăng bình quân 143,0%/năm, cao hơn tốc độ tăng về lượng khách [3]).

Khía cạnh *Kinh tế* có mức độ điểm bền vững chung là 75,12 điểm và 2 tiêu chí thành phần là *Ổn định thu nhập* và *Phân phối thu nhập* đều đạt từ 72,0 - 78,2, đây là trạng thái bền vững tiềm năng. Điều này khẳng định sự phát triển du lịch Phú Quốc đã và đang cho thấy những tác động thật sự tích cực đối với người dân sinh sống tại đây. Tất cả người dân địa phương được khảo sát đều cho rằng du lịch giúp gia đình họ có thu nhập ổn định, đóng góp lớn vào sự tăng trưởng kinh tế của địa phương, giảm tỷ lệ hộ nghèo, giải quyết việc làm cho lao động địa phương.

Bảng 2. Điểm bền vững và điểm đánh giá các tiêu chí về Kinh tế

Điểm bền vững	Tiêu chí thành phần	Điểm đánh giá	Thang đo	Điểm đánh giá
75,12	Ổn định thu nhập	78,18	Sự ổn định thu nhập hộ gia đình từ khi làm du lịch	78,21
			Thu nhập từ du lịch tốt hơn nghề truyền thống	80,66
	Phân phối thu nhập	72,00	Người dân giữ lại được phần lớn doanh thu du lịch	73,45
			Chính sách thuế, phí về du lịch hợp lý	62,32

Nguồn: Kết quả tính toán của tác giả

Mặc dù lợi ích kinh tế của du lịch là không phải bàn cãi nhưng chính sách về mặt kinh tế lại chưa có được sự đồng thuận của đa số người dân, sự hợp lý của chính sách thuế và phí cho du lịch chỉ được đánh giá ở mức trung bình (62,32 điểm) và chưa đáp ứng được yêu cầu về mặt kinh tế, sự phân nản của họ tập trung vào chính sách thuế phí không hợp lý và cân xứng với sự hỗ trợ của nhà nước cho việc làm du lịch, điều này dễ hiểu bởi nhà nước bắt đầu thực hiện thu thuế chỉ khi du lịch tại đây đã phát triển, sự hỗ trợ của nhà nước cho người dân phát triển du lịch là rất hạn chế.

Để nâng cao tính bền vững cho nhóm chỉ tiêu Kinh tế, chúng ta cần tiếp tục đầu tư, duy trì và phát triển cơ sở hạ tầng kỹ thuật hiện đại cho ngành du lịch; Kêu gọi các nhà đầu tư trong và ngoài nước đầu tư phát triển du lịch, tạo điều kiện để các doanh nghiệp, tổ chức, cá nhân đầu tư toàn bộ hay tham gia đầu tư, thu hút sự tham gia của

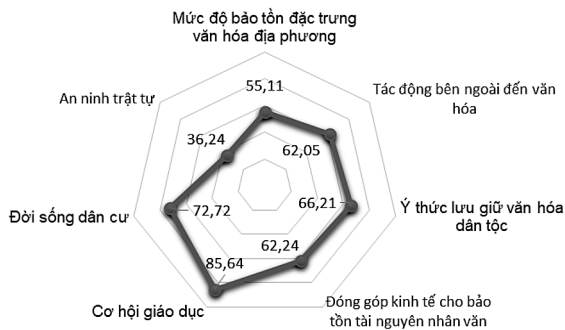
cộng đồng bằng các nguồn lực khác nhau (vốn, lao động) trong việc khai thác, phát triển du lịch. Nghiên cứu cho phép áp dụng cơ chế bán trái phiếu thu hút nguồn vốn nhân rồi trong dân cư đầu tư cho du lịch phát triển.

3.2.2. Đánh giá trạng thái bền vững của tiêu chí Văn hóa - xã hội

Du lịch tác động đến việc giải quyết công ăn việc làm và đem lại thu nhập cho lao động địa phương, tỷ lệ lao động địa phương tham gia trực tiếp vào hoạt động du lịch rất cao và thu nhập bình quân đầu người đạt... Về tỷ lệ hộ nghèo đã giảm từ 2,9% vào năm 2010 xuống còn 1,29% vào năm 2015 theo tiêu chí hiện nay. Điều đó, chứng tỏ du lịch phát triển đã góp phần giải quyết công ăn việc làm và đem lại nguồn thu nhập cao cho lao động tại địa phương.

Kết quả tính toán cho thấy tất cả các mức điểm

sự bền vững của nhóm tiêu chí *Văn hóa - xã hội* là 58,59, đạt mức trung bình. Đây là trạng thái chưa bền vững. Tuy nhiên, hầu hết điểm đánh giá các tiêu chí thành phần đều đạt bền vững tiềm năng từ (61 - 80), đó tiêu chí *Tác động bên ngoài đến văn hóa* (62,05), *Đóng góp kinh tế cho bảo tồn tài nguyên nhân văn* (62,24), *Ý thức lưu giữ văn hóa dân tộc* (66,21) và *Đời sống dân cư* (72,72). Ngoài ra, tiêu chí *Cơ hội giáo dục* đạt 85,64 điểm, đây là điểm đạt mức độ trạng thái bền vững. Điều này chứng tỏ, sự phát triển của du lịch đã góp phần nâng cao đời sống văn hóa, xã hội của cộng đồng dân cư, tạo công ăn việc làm, giúp xóa đói giảm nghèo, đóng góp kinh tế cho cộng đồng địa phương trong việc bảo tồn, tôn tạo các di tích, danh lam, thắng cảnh; tạo nhiều cơ hội giáo dục cho cộng đồng cư dân địa phương.

Biểu đồ 2. Mức độ bền vững của các tiêu chí Văn hóa - Xã hội

Bên cạnh những mặt tích cực, sự phát triển du lịch cũng làm cho tình hình an ninh, trật tự của địa phương ngày càng phức tạp, văn hóa đặc trưng của cộng đồng địa phương ngày càng mai một. Điều này phản ánh qua tiêu chí *An ninh trật tự* đạt dưới mức trung bình (36,24), đây là mức chưa bền vững tiềm năng và tiêu chí *Mức độ bảo tồn văn hóa đặc trưng địa phương* chỉ đạt điểm 55,11 điểm, số này chứng tỏ sự phát triển du lịch ở đảo Phú Quốc không bền vững về an ninh trật tự và bảo tồn văn hóa đặc trưng của cộng đồng địa phương.

Tuy nhiên, các tác động tiêu cực trong quá trình phát triển như: vấn đề an ninh trật tự tại địa phương, vấn đề về người nhập cư, vấn đề về giá cả sinh hoạt... đã bắt đầu xuất hiện. Kết quả khảo sát cho thấy, du lịch đã làm hàng hóa trở nên khan hiếm và tăng giá gây khó khăn cho đời sống người dân địa phương, nhất là mùa du lịch cao điểm, có

63,1% người tham gia khảo sát đồng ý với nhận định này. Ý kiến của người dân về việc du lịch làm tăng tỷ lệ tội phạm cũng tương đối cao, với 74,7% số người đồng ý.

Các giải pháp nâng cao tính bền vững cho nhóm tiêu chí Văn hóa - xã hội:

- Thực hiện duy tu bảo dưỡng, các di tích đã và đang bị xuống cấp. Để phát triển du lịch Phú Quốc theo hướng bền vững là tập trung xây dựng một số khu vui chơi giải trí tổng hợp với nhiều loại hình kết hợp giữa tính dân tộc và hiện đại.

- Cuối cùng là cộng đồng dân cư địa phương cần tăng cường tương tác với du khách thông qua thái độ ân cần, thân thiện, giúp đỡ du khách tìm hiểu và tuân thủ các tập tục địa phương; sẵn sàng tham gia các hoạt động môi trường, ủng hộ phát triển kinh tế - xã hội địa phương; có ý thức bảo vệ môi trường, văn hóa bản địa,...

3.2.3. Đánh giá trạng thái bền vững theo tiêu chí Môi trường

Theo thống kê sơ bộ 2016, hiện mỗi ngày trên huyện đảo Phú Quốc có khoảng 180 tấn rác được thải ra, trong khi đó năng lực thu gom của các đơn vị chỉ đạt trên 50% [2][3]. Trên địa bàn huyện chưa được đầu tư nhà máy xử lý rác thải nên đa phần rác thải thu gom được phải xử lý bằng cách đốt hoặc đưa về tập trung tạm thời ở 2 bãi rác thuộc thị trấn An Thới và xã Cửa Cạn. Số rác thải chưa được thu gom và nước thải chưa qua xử lý trôi dạt trong tự nhiên, theo các cống, kênh rạch, sông ngòi trôi thẳng ra biển gây ô nhiễm môi trường sinh thái biển của Phú Quốc.

Lượng rác thải từ hoạt động du lịch có xu hướng tăng nhanh, mức tăng trưởng bình quân là 32,5%/năm giai đoạn 2010 - 2015. Nếu như 2010 lượng rác thải từ hoạt động du lịch là 97 tấn thì đến năm 2015 là 396 tấn gấp 3 lần so với năm 2010. Lượng nước thải cũng có mức tăng trưởng bình quân 32,6%. Lượng nước thải này kết hợp với lượng nước thải sinh hoạt và sản xuất của người dân hầu hết chỉ được xử lý thô sơ, lắng đọng rồi sau đó thải ra kênh, biển; đã góp phần làm gia tăng hàm lượng các chất ô nhiễm có trong môi trường nước, gây ảnh hưởng đến chất lượng nước trong khu vực.

Kết quả tính toán cho thấy, điểm bền vững chung của tiêu chí *Môi trường* chỉ đạt 38,65 điểm -

chưa bền vững. Hầu hết kết quả đánh giá không thể làm hài lòng khi số lượng các biến thang đo và tiêu chí có điểm đánh giá ở mức trung bình lại chiếm ưu thế. Trong đó, tiêu chí *Bảo vệ tài nguyên tự nhiên và môi trường* được đánh giá < 40 điểm, trong đó thấp nhất là *Xử lý rác thải* (22,28 điểm) và tiêu chí *Ảnh hưởng của bê tông hóa đến cảnh quan và môi trường* với 32,68 - ở mức dưới trung bình. Thực tế cho thấy, rất nhiều bãi biển, rừng phòng hộ,... đã bị lấn chiếm, chuyển mục đích sử dụng thành nhà hàng, khách sạn, bãi đỗ xe cho du khách và các công trình bê tông xuất hiện ngày càng nhiều làm ảnh hưởng lớn tới cảnh quan của huyện đảo, ngoài ra số lượng cây xanh giảm nhiều khiến hình ảnh Phú Quốc không còn đẹp như trước đây. Ý thức của người dân và khách du lịch tại Phú Quốc được đánh giá chưa cao, hầu hết các ý kiến đều cho rằng khách du lịch nước ngoài có ý thức hơn trong việc giữ gìn vệ sinh chung so với khách du lịch trong nước.

Trong khi đó nhận thức về việc bảo vệ môi trường từ phía chính quyền và cộng đồng địa phương là khá tốt, người dân thường xuyên được nhắc nhở về vấn đề môi trường trong các cuộc họp phường, xã; có một số lượng đáng kể poster tuyên truyền về bảo vệ môi trường tại điểm du lịch và đặc biệt luôn có các buổi dọn vệ sinh chung do Đoàn thanh niên xã thực hiện đều đặn vào chủ nhật hàng tuần trong một vài năm trở lại đây. Vấn đề đáng lưu tâm nữa là xử lý rác thải, theo đánh giá của người dân địa phương rác thải tại đây vẫn được xử lý một cách thô sơ, dù có bãi rác tập trung nhưng thông thường rác thải sinh hoạt vẫn được xử lý bằng cách đốt, dễ gây ô nhiễm đất trồng trọt nếu nơi xử lý ở gần ruộng nương và còn ảnh hưởng đến các vùng đất thấp hơn. Chính quyền địa phương chưa có quy hoạch xử lý rác thải cho Phú Quốc và các bản hoạt động du lịch xung quanh khiến gây ra lo ngại về mặt môi trường trong tương lai.

Bảng 3. Điểm bền vững và điểm đánh giá các tiêu chí về Môi trường

Điểm bền vững	Tiêu chí thành phần	Điểm đánh giá	Chỉ số/Thang đo	Điểm đánh giá
38,65	Bảo vệ tài nguyên tự nhiên và môi trường	28,68	Bảo vệ rừng	52,07
			Bảo vệ đất nông nghiệp	38,97
			Ảnh hưởng của bê tông hóa đến cảnh quan và môi trường	35,68
			Xử lý rác thải	22,28
	Ý thức bảo vệ môi trường	58,22	Tuyên truyền bảo vệ môi trường của chính quyền địa phương	62,72
			Ý thức của khách du lịch	42,24
			Hành động của cộng đồng địa phương	68,12

Nguồn: Kết quả tính toán của tác giả.

Để nâng cao tính bền vững cho nhóm tiêu chí Môi trường chúng ta cần một hệ thống bền vững về môi trường phải duy trì nền tảng nguồn lực ổn định, tránh khai thác quá mức các hệ thống nguồn lực tái sinh hay những vận động tiềm ẩn của môi trường và việc khai thác các nguồn lực không tái tạo không vượt quá mức độ đầu tư cho sự thay thế một cách đầy đủ. Điều này bao gồm việc duy trì sự đa dạng sinh học, sự ổn định khí quyển và các hoạt động sinh thái khác mà thường không được coi như các nguồn lực kinh tế. Cụ thể:

- Giải quyết tình trạng ô nhiễm môi trường tại các điểm du lịch, bãi biển,... bằng việc triển khai nhiều biện pháp làm sạch, đẹp môi trường, đặc

biệt là môi trường biển; thực hiện nghiêm các biện pháp chế tài trường hợp gây ô nhiễm môi trường, lấn chiếm trái phép;

- Đánh giá chất lượng các dự án ảnh hưởng tới môi trường du lịch; kiểm tra định kỳ hoặc đột xuất về công nghệ, thiết bị, quy trình vận hành hệ thống xử lý nước thải và khả năng ứng phó với sự cố môi trường của các cơ sở kinh doanh du lịch;

- Các nhà khoa học, thanh tra, quản lý phải thường xuyên thực hiện đánh giá chất lượng vệ sinh môi trường của địa phương, đảm bảo vận hành tốt hệ thống xử lý chất thải, các chỉ tiêu môi trường nằm ở mức cho phép và khắc phục được các sự cố môi trường một cách kịp thời;

- Hiện nay tỉnh Kiên Giang đã có quy hoạch du lịch Phú Quốc trở thành điểm du lịch quốc gia, trong quy hoạch cần thể hiện nhận thức đúng mực hơn về tác động của môi trường đối với tương lai, phải có sự tham gia tích cực và phối hợp của cả chính quyền địa phương, doanh nghiệp du lịch và cộng đồng trong vấn đề bảo vệ môi trường;

- Cuối cùng, trong tương lai khi hạ tầng cơ sở đổi mới và hiện đại, nên có hướng phát triển du lịch dựa vào các nguồn năng lượng tái tạo, áp dụng công nghệ hiện đại giám sát và quản lý môi trường.

3.2.4. Đánh giá trạng thái bền vững theo tiêu chí Cộng đồng và phát triển du lịch

Vai trò của cộng đồng trong phát triển du lịch đã trở thành một tiêu chuẩn được chấp nhận rộng rãi đối với mục tiêu bền vững (Uzun, 2015; Lin & Lu, 2012) [1][5][6], sự tham gia của cộng đồng địa phương quyết định sự duy trì ổn định các hoạt động du lịch, nhất là với mô hình du lịch dựa vào cộng đồng. Khía cạnh bền vững cuối cùng được đưa ra đánh giá nhằm vào năng lực thực hiện các hoạt động du lịch của cộng đồng và sự hỗ trợ cộng đồng địa phương từ phía chính quyền. Kết quả đánh giá cho thấy còn nhiều vấn đề cần phải cải thiện để giúp cho mô hình Phú Quốc bền vững từ khía cạnh

này. Trong 3 biên thang đo của tiêu chí *Tương tác giữa người dân và khách du lịch* thì 2 biên được đánh giá ở mức trung bình (40-60 điểm) là *Thái độ phản ứng khi gặp khách du lịch* và *Khả năng sử dụng tiếng Anh, Giao lưu văn hóa* là kém nhất với 32,58 điểm. Cụ thể cho tình trạng này, nhóm nghiên cứu đã phỏng vấn một số khách du lịch, theo đánh giá của họ người dân Phú Quốc thường không chủ động trong việc tương tác với khách du lịch và không thể hiện được sự niềm nở cần thiết. Theo quan sát của nhóm nghiên cứu, các quầy hàng lưu niệm, sản phẩm du lịch thường không chuyên nghiệp, thiếu tính thẩm mỹ, ít thu hút được hoạt động thăm quan và nhu cầu mua đồ của khách. Bên cạnh đó các sản phẩm được bày sẵn và thường thiếu sự tư vấn hay giải thích của người bán hàng về ý nghĩa và giá trị của chúng làm cho khách du lịch khá khó khăn khi lựa chọn. Một vấn đề khác về tương tác giữa người dân và khách du lịch là tiếp cận các buổi giao lưu văn hóa chưa thực sự dễ dàng, các buổi văn nghệ này chỉ biểu diễn khi có lễ hội được tổ chức tại địa phương. Ngoài ra, khả năng sử dụng tiếng Anh của người dân còn khá hạn chế khi mà đây là một điểm du lịch khá hấp dẫn du khách nước ngoài (48,32 điểm).

Bảng 4. Điểm bền vững và điểm đánh giá các tiêu chí về Cộng đồng và phát triển du lịch

Điểm bền vững	Tiêu chí thành phần	Điểm đánh giá	Thang đo	Điểm đánh giá
58,38	Tương tác giữa người dân và khách du lịch	48,53	Khả năng sử dụng tiếng Anh	48,32
			Giao lưu văn hóa với khách du lịch	32,58
			Hỗ trợ làm du lịch cho người dân địa phương	52,00
	Thái độ phản ứng khi gặp khách du lịch	56,90	Lợi ích nhận được từ các khóa học du lịch	73,45
			Hỗ trợ khác của nhà nước	15,52
			Tiếp thu ý kiến người dân	73,45
	Sức tải du lịch	63,29	Sự đáp ứng nhà ở homestay khi quá đông khách du lịch	82,41
			Sự đáp ứng địa điểm tổ chức các hoạt động giải trí khi quá đông khách du lịch	85,86

Nguồn: Kết quả tính toán của tác giả

Có thể nói các vấn đề về năng lực thực hiện du lịch của cộng đồng địa phương đã được quan tâm một cách đúng mực. Người dân địa phương đánh giá cao về lợi ích của các khóa học này đối với công việc của gia đình họ với 73,45 điểm. Bên

cạnh đó, chính quyền địa phương thường xuyên tổ chức họp tiếp thu ý kiến người dân của chính quyền địa phương và nhận được phản hồi tích cực (73,45 điểm - Tốt). Ở khía cạnh này còn cho ta một tiêu chí thành phần được đánh giá với số điểm cao nhất,

đó là *Sức tài du lịch* với 63,29 điểm - rất tốt, thực tế khách du lịch đến thăm quan Phú Quốc ngày càng đông nhưng khả năng phục vụ một lượng khách rất lớn vào ngày cuối tuần và các kỳ nghỉ lễ vẫn được đảm bảo. Cuối cùng, nằm trong nhóm các tiêu chí về hỗ trợ làm du lịch cho người dân địa phương là chỉ tiêu được đánh giá ở mức thấp nhất - *Hỗ trợ khác của nhà nước* chỉ đạt 15,54 điểm (rất kém). Hỗ trợ của nhà nước được hiểu là các hỗ trợ ngoài giáo dục du lịch và tiếp thu xử lý ý kiến của cộng đồng địa phương, như hỗ trợ về vốn, nâng cấp cơ sở hạ tầng, hỗ trợ tiếp thị du lịch,...

Giải pháp về nâng cao tính bền vững cho nhóm tiêu chí *Cộng đồng và phát triển du lịch*.

- Đề thu hút du khách, cần xác định rõ các sản phẩm du lịch đặc trưng; phát triển các sản phẩm theo thứ tự ưu tiên; phải có sự tham gia của cộng đồng địa phương trong việc xây dựng quy hoạch, chiến lược phát triển du lịch có liên quan đến cộng đồng địa phương;

- Cần có thái độ ứng xử thân thiện, tôn trọng và hỗ trợ du khách trong quá trình tham quan, tìm hiểu tại địa phương; hiểu biết về nguồn tài nguyên và giới thiệu đến với du khách; tham gia hoạt động du lịch một cách có tổ chức, tránh tình trạng tự phát, gây lộn xộn, thiếu văn minh,...

- Xã hội hóa và đa dạng hóa sản phẩm du lịch, hướng tới sản phẩm có giá trị cao, tạo được lợi thế so sánh với các địa phương khác, tăng sức hấp dẫn của sản phẩm du lịch nhằm thu hút du khách, tạo nhiều công ăn việc làm, đóng góp vào sự nghiệp phát triển du lịch của địa phương một cách bền vững;

- Phát triển du lịch cần có sự liên kết hợp tác của cộng đồng địa phương và các đối tượng liên quan. Để phát triển du lịch bền vững cần phải kết hợp hai mục tiêu bảo tồn các tài nguyên thiên nhiên với phát triển cộng đồng. Vì vậy, cần phải tăng cường thực hiện hiệu quả hoạt động liên kết giữa các bên liên quan: nhà nước, doanh nghiệp du lịch và cộng đồng địa phương. Cần nâng tầm từ “hỗ trợ lẫn nhau” thành” lợi ích cùng nhau”;

4. Kết luận

Nghiên cứu này thực hiện đánh giá phát triển du lịch bền vững của du lịch tại đảo Phú Quốc, tỉnh Kiên Giang nhằm phát hiện các khía cạnh thiếu bền vững và đề xuất phương án cải thiện, kết quả nghiên cứu đã đưa đến một số kết luận sau:

Thứ nhất, sự phát triển du lịch tại đảo Phú Quốc là một mô hình khá thành công và có mức độ bền vững tiềm năng nhưng chưa đáp ứng tốt tất cả các yếu tố bền vững, trong đó có yếu tố *Môi trường* được đánh giá là không bền vững, điều này cũng phù hợp với hiện trạng môi trường tại đảo Phú Quốc ngày càng đi ô nhiễm nghiêm trọng, 3 tiêu chí đạt được mức độ bền vững tiềm năng là *Kinh tế, Văn hóa - xã hội và Cộng đồng và phát triển du lịch*. Các phương án cải thiện tính bền vững của các khía cạnh trên phải được quan tâm cả trong ngắn hạn và lâu dài.

Thứ hai, mặc dù hai khía cạnh *Kinh tế và Văn hóa - xã hội* được đánh giá là có khả năng bền vững trong tương lai nhưng điều cấp thiết vẫn phải cải thiện các yếu tố chưa đáp ứng được yêu cầu phát triển như chính sách thuế phí, hệ thống cấp tải điện và đóng góp kinh tế cho bảo tồn di sản nhân văn. Bên cạnh đó, các yếu tố văn hóa nguyên bản có nguy cơ mai một ngày càng nhiều là khiến cho các khía cạnh này có thể trở nên thiếu bền vững về lâu dài.

Thứ ba, sự thành công và duy trì tốt sự phát triển bền vững của du lịch Phú Quốc phụ thuộc chủ yếu vào cộng đồng địa phương, người dân tại đây có nhận thức và kinh nghiệm làm du lịch tốt và sự tham gia của các bên liên quan như chính quyền, doanh nghiệp và du khách. Tuy nhiên, sự tham gia này là vô cùng hạn chế, hỗ trợ của nhà nước yếu cả về vấn đề tài chính và phi tài chính, liên kết hợp tác với doanh nghiệp lữ hành chuyên nghiệp chưa tương xứng với tiềm năng phát triển và sức hấp dẫn của điểm du lịch này. Ngoài ra công tác xúc tiến, quảng bá du lịch còn nhiều thiếu sót, quy hoạch du lịch được thực hiện muộn và chưa được triển khai./.

Tài liệu tham khảo

- [1]. Daniela Dumbraveanu (2004), “Principles and practice of sustainable tourism planning”, *Nationala pentru Turism, Strategia de ecoturism a Romaniei: cadru theoretic de dezvoltare*, Bucuresti, Romania. pp. 77-80.
- [2]. Thủ tướng Chính phủ (2007), Quyết định số 01/QĐ-TTg, ngày 08 tháng 01 năm 2007 về việc phê duyệt Quy hoạch tổng thể phát triển du lịch đảo Phú Quốc, tỉnh Kiên Giang thời kỳ 2006 - 2020.
- [3]. Thủ tướng Chính phủ (2010), Quyết định số 633/QĐ-TTg, ngày 11 tháng 5 năm 2010 về việc phê duyệt điều chỉnh Quy hoạch chung xây dựng đảo Phú Quốc, tỉnh Kiên Giang đến năm 2030.
- [4]. Cán Thu Văn, Nguyễn Thanh Sơn (2015), Xây dựng phương pháp tính trọng số để xác định chỉ số dễ bị tổn thương lũ lụt lưu vực sông Vu Gia - Thu Bồn”, *Tạp chí Khoa học Đại học Quốc gia Hà Nội: Khoa học Tự nhiên và Công nghệ*, Tập 31, Số 1S (2015) 93-102.
- [5]. UNWTO (2004), *Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations*, Madrid, Spain.
- [6]. UNWTO & UNEP (2015), *The handbook on sustainable tourism development*. ISBN: 978-1-63463-672-8.

**USING THE SCALE METHOD OF AGGREGATED SCORE COMBINED WITH
THE ANALYTICAL HIERARCHICAL PROCESS TO EVALUATE
THE SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT IN PHU QUOC**

Summary

Developing tourism in a sustainable way has always been an important goal of travel destinations. This research aims to establish a model to evaluate sustainable tourism development via the scale method of aggregate score combined with the *analytical hierarchical process* (AHP). The research results show that Phu Quoc tourism model was quite successful, but limitedly sustainable, wherein the Environment factor was evaluated unsustainable, while those of Economy, Socio-Culture, Community and Tourism Development were sustainable. Thus, the research suggests a number of solutions on policy and tourism development planning to improve the quality of human resources, promote tourism promotion, and protect the environment for sustainable development of marine tourism in Phu Quoc island.

Keywords: AHP, analytical hierarchical process, sustainable tourism development, Phu Quoc.

Ngày nhận bài: 22/3/2019; Ngày nhận lại: 12/6/2019; Ngày duyệt đăng: 15/8/2019.